

DOI: [https://doi.org/10.31392/Hileya-POLITICAL-2025.205-206\(3-4\).07](https://doi.org/10.31392/Hileya-POLITICAL-2025.205-206(3-4).07)
УДК 329.055.2–028.81(477)

АНАРХІСТСЬКІ СУБКУЛЬТУРНІ СПІЛЬНОТИ ЯК СУБ'ЄКТ ЛІВОГО РАДИКАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

ANARCHIST SUBCULTURAL COMMUNITIES AS A SUBJECT OF LEFT-WING RADICALISM IN UKRAINE

Васильчук Є. О.,
доктор політичних наук,
доцент Черкаського
державного бізнес-коледжу
(Україна, Черкаси)
e-mail: vasilchuk220384@gmail.com
ORCID [tps://orcid.org/0000-0002-7119-5971](https://orcid.org/0000-0002-7119-5971)

Vasylchuk E. O.,
doctor of Political Sciences,
Assistant professor,
Cherkassy state business-college,
(Ukraine, Cherkassy)
e-mail: vasilchuk220384@gmail.com
ORCID [tps://orcid.org/0000-0002-7119-5971](https://orcid.org/0000-0002-7119-5971)

Проаналізовано особливості функціонування анархістських субкультурних спільнот як суб'єкта лівого радикалізму в Україні. Зроблено висновок про те, що існування значної кількості анархістських тенденцій в Україні свідчить насамперед не про «живучість» цієї ідеологічної доктрини загалом, а про відносну популярність у молодіжному середовищі лібертарних ідей, що поєднують окремі світоглядні принципи анархізму, контркультурні продукти й ідеї низки західноєвропейських ліворадикальних філософів.

Ключові слова: лівий радикалізм, анархізм, акціонізм, протестна активність.

The peculiarities of the functioning of anarchist subcultural communities as a subject of left-wing radicalism in Ukraine are analyzed. It is concluded that the existence of a significant number of anarchist tendencies in Ukraine indicates primarily not the «vitality» of this ideological doctrine in general, but the relative popularity in the youth environment of libertarian ideas that combine individual worldview principles of anarchism, countercultural products and ideas of a number of Western European left-wing radical philosophers.

Keywords: left-wing radicalism, anarchism, actionism, protest activity.

Постановка проблеми. Різноманітні анархістські спільноти, що намагалися революціонізувати свідомість робітників під час подій Жовтневої революції та громадянської війни, поступово зійшли з політичної авансцени на рубежі 1920–1930-х рр. Анархізм як ідеологія опинився під негласною забороною, а його нечисленні прихильники піддавалися різноманітним переслідуванням із боку радянських репресивних органів. Ці обставини спричинили суттєве зниження суспільного інтересу до анархізму та зумовили занепад анархістського руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема радикалізації лівацьких спільнот присвячено наукові дослідження Ю. Георгієва [1], О. Дубовика [2; 3], С. Шевченка [6] та ін. У пропонованій статті здійснюється аналіз особливостей функціонування анархістських субкультурних спільнот як суб'єкта лівого радикалізму в Україні.

Метою статті є аналіз анархістських субкультурних спільнот як суб'єкта лівого радикалізму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 1950-х рр. відбувається поживавлення зацікавленості до історичної спадщини анархізму, з'являються поодинокі анархісти-романтики, а згодом виникають невеличкі анархістські групи й гуртки. Найстарішим анархістом в Україні деякими дослідниками вважається М. Озимов, який тривалий час перебував в ув'язненні за антирадянську агітацію. У 1979 р. в Дніпропетровському державному університеті органами державної безпеки було припинено діяльність студентської «Комуністичної спілки анархістів», активісти якої поширювали «промахновські» листівки в селах довкола Дібрівського лісу, у якому в 1918 р. розміщувалася одна з найбільших баз «махновського» руху.

До другої половини 1980-х рр. поодинокі анархісти й анархістські ініціативні групи вже підпільно існували в м.м. Дніпропетровську, Черкасах, Запоріжжі. Їхніми прихильниками зазвичай ставали студенти та молоді викладачі вишів, де були можливості отримати літературу класиків анархізму. Організаційно вони не були пов'язані між собою, їм бракувало досвіду й ідейно-теоретичних знань, давалася ознаки відсутності контактів із міжнародним анархістським рухом. Тож досвід діяльнос-

ті європейських анархо-синдикалістів 1920-х рр., форми участі анархістів у Громадянській війні в Іспанії в 1930-х рр., події «Червоного травня» в м. Парижі в 1968 р., нові ідейні течії анархізму, що з'явилися протягом 1960–1970-х рр., лишалися для радянських анархістів практично невідомими. Вихідними моментами теорії та практики анархізму в радянський період стали культ безмежної свободи, апологізація історичної фігури Н. Махна і Кронштадтського повстання, книги класиків анархізму М. Бакуніна та П. Кропоткіна.

Лібералізація політичного життя в другій половині 1980-х рр. спричинила зростання зацікавленості до ідеологічних доктрин і політичних практик, які тривалий час перебували під гласною або негласною забороною. Зокрема, відбулося суттєве поживлення суспільного інтересу до анархістської теорії й практики. Проголошена в 1987 р. політика гласності в СРСР дозволила анархістам відкрито висловлювати свої погляди та проводити агітацію. Так, дослідники історії вітчизняного анархізму А. Дубовик та А. Скרוцицький у своєму огляді «Нарис історії анархістського руху в Україні (1987–1994 рр.)» наводять відомості про те, що у вересні 1987 р. на одному з підприємств м. Дніпропетровська на відкритих партійних зборах штатним пропагандистам КПРС було запропоновано проводити свої загальнообов'язкові політзаняття у формі дискусій з анархо-синдикалістами. Учасники зібрання відреагували на цю ініціативу бурхливим одноголосним обуренням, проте після піврічних зволікань партбюро підприємства за погодженням з Індустріальним райкомом КПРС зважалося на проведення таких дискусій [3, с. 4].

Основною формою існування анархістських гуртків стала інформаційно-просвітницька діяльність. Вона полягала у вивченні творчої спадщини теоретиків анархізму та західноєвропейських ліворадикальних філософів, поширенні своїх ідей через видання листівок, газет і журналів невеликих накладів. Проте анархістські групи ще не мали стійких контактів між собою, що унеможлилювало розроблення тактики і стратегії спільних дій для реалізації своїх ідеалів. Намагання консолідувати анархістські групи в єдиний рух виявилися невдалими, а відсутність горизонтальних міжгрупових зв'язків, які б сприяли розвитку ідеологічних дискусій щодо сутності анархізму, тактики і стратегії діяльності анархістів у сучасних політичних умовах, зумовлювала невисокий рівень ідейної обізнаності прихильників анархізму та сприяла ідеологічній поляризації анархістських груп, які орієнтувалися на різні ідейно-культурні джерела анархізму й лівого радикалізму.

У 1988 р. розпочинається активний процес відродження анархістського руху в Україні. Поодинокі прихильники анархізму

об'єднуються в групи та гуртки, здійснюються спроби налагодити контакти з однодумцями з інших регіонів. У цей самий час відбувається поділ мережі анархістських спільнот за ідейними фракціями. Невеличкі групи анархо-комуністів функціонують у м. Черкасах та Дніпропетровську, зосереджуючи свою діяльність на вивченні досвіду та пропаганді ідей «махновського» руху. Дніпропетровські анархо-синдикалісти намагаються поширити свій вплив у робітничих колективах і профспілках, прагнучи перетворити їх на знаряддя боротьби з адміністрацією підприємств. Їхня діяльність стала предметом особливого занепокоєння радянських, партійних і профспілкових органів, що знайшло своє відображення в низці публікацій у Дніпропетровській обласній комсомольській газеті «Прапор юності», присвячених спробам припинити анархо-синдикалістську агітацію серед робітників промислових підприємств восени 1988 р.

Субкультурний анархо-індивідуалізм, представники якого вирізнялись епатажним способом життя й зовнішнім виглядом, став модним явищем серед київської молоді. У цей же таки період багаторічний запорізький дисидент В. Кириченко розпочав розроблення власної анархістської теорії біокосмізму. Неабияку популярність у тогочасному анархістському середовищі мали малотиражні машинописні газети «Махновець» і «Справа праці», які видавалися в м. Черкасах та Дніпропетровську.

Значну роль у поширенні анархістських ідей відіграла «Федерація соціалістичних громадських клубів» (ФСГК), що згодом змінила назву на «Спілку незалежних соціалістів» (СНС). У своїх лавах ця громадська ініціатива поєднала різноманітні лівацькі групи анархістів, соціал-демократів, троцькістів, лівих «зелених» та ін. Під ідейним впливом московської неформальної групи «Громада», яка з 1987 р. видавала однойменний журнал, багато активістів ФСГК/СНС перейшли на анархістські позиції. У січні 1989 р. на конференції СНС було оголошено про створення загальносоюзної «Конфедерації анархо-синдикалістів». На установчому з'їзді цієї організації, що відбувся в травні 1989 р. в м. Москві, українська делегація була представлена активістами анархістських груп м. Дніпропетровська, Харкова, Черкас, Запоріжжя, Донецька [5, с. 3].

Попри проголошений курс на демократизацію радянського суспільства активісти анархістських організацій досить часто стикалися з численними перешкодами. Щодо тогочасних анархістів нерідко застосовувалися наклеп, провокації, погрози, моральний і матеріальний тиск. На підприємствах проводилися «викривальні» збори за участю представників партійних і профспілкових організацій, анархістів намагалися витіснити з виборних посад у профспілках із формулюванням «за перечення керівної ролі КПРС». Із найактив-

нішими анархістами широко практикувалося здійснення «профілактичних бесід» в органах прокуратури та МВС СРСР. Поширення анархістської преси, спроби проведення масових вуличних заходів (митингів, пікетів тощо) припинялися працівниками міліції з подальшим накладенням штрафів на організаторів цих заходів.

У м. Харкові, де анархісти мали значний вплив на студентів місцевих вишів, для боротьби з розклеюванням анархістських листівок організувалися спеціальні нічні акції з патрулюванням вулиць, засадами, сутичками й затриманнями. Траплялися й обшуки квартир. У березні 1989 р. на одному з промислових підприємств м. Дніпропетровська відповідальний працівник профспілки передав до місцевого управління КДБ СРСР матеріали про «антипартійну агітацію й розкладання трудового колективу» анархо-синдикалістським активістом О. Дубровським. У серпні того ж самого року ідеологічним відділом Дніпропетровського обласного комітету КПРС до парткомів заводів і фабрик було надіслано інформаційні матеріали, які містили короткий історичний огляд розвитку анархо-синдикалістського руху та рекомендації щодо контрпропаганди й викриття його слабких сторін перед робітниками [3, с. 4].

Попри ці перешкоди українські анархісти наприкінці 1980-х рр. розгорнули бурхливу громадську активність. Вони брали участь у роботі ініціативних груп зі створення товариства «Меморіал», намагалися й далі впливати на діяльність офіційних профспілок, здійснювали спроби організувати незалежний профспілковий рух. Особливо активно в цьому напрямку провадилася робота на промислових підприємствах м. Дніпропетровська й Запоріжжя. Поряд із цим розширювалася мережа анархістських спільнот, з'явилися нові великотиражні друковані матеріали – газети «Набат», що видається анархістами м. Харкова, та «Предтеча» житомирських анархістів. В Україні циркулювали й видання російських анархістів – журнал «Громада» (м. Москва) і газета «Чорний прапор» (м. Ленінград).

Власне, така різнобічна діяльність сприяла відновленню позитивного реноме українського анархізму як ідеології та суспільної практики. Адже ця своєрідна історична й політична «реабілітація» сприяла усуненню наявних у масовій свідомості стійких негативно забарвлених стереотипів та упереджень щодо анархізму, сформованих передусім під впливом офіційної радянської пропаганди. А. Дубовик та А. Скрозицький зазначають: «Обиватель, який звик до кіношних образів п'яних бандитів-анархістів, буквально трусився від страху та ненависті від одних лише слів «анархія» й «анархісти». Чорні прапори діяли на нього то як миша на домогосподарку, то як червона ганчірка на бика» [3, с. 4].

У жовтні 1989 р. в м. Запоріжжі відбулася друга конференція КАС, присвячена 100-річчю Н. Махна. На ній виявилися перші ідеологічні розбіжності, які згодом спричинили конфлікти між різними анархістськими течіями. Головними питаннями, щодо яких точилися гострі дискусії, стали тактика дій у нових економічних умовах і ставлення анархістів до ринково перетворень у СРСР. Взаємні звинувачення в «зраді» ідеалів анархізму, що лунали від дніпропетровських анархо-комуністів та ринково орієнтованих анархо-синдикалістів із м. Харкова, призвели до того, що останні оголосили пропаганду класової боротьби «фашизмом» [3, с. 4].

Посилення суперечностей спричинило розкол КАС на другому з'їзді організації, що відбувся в березні 1990 р. в м. Москві. За кількістю делегатів він став наймасовішим зібранням радянських анархістів. У його роботі брало участь понад 200 осіб із 26 міст, причому майже половина делегатів представляла українські анархістські організації [6, с. 2]. Переважання на цьому заході прихильників «ринкового соціалізму» зумовило вплив активістів анархістського руху і створення нового об'єднання радянських анархістів – «Асоціації рухів анархістів» (АРА). Українські анархісти вирішили відокремитися від загальносоюзного анархістського руху й утворили власну організацію – «Конфедерацію анархістів України» (КАУ) «Набат» із центром у м. Харкові. Активісти новоствореного об'єднання вважали за необхідне відмежуватися від лівацьких анархістських фракцій, вітали здобуття Україною незалежності, розглядали можливості для співпраці з українськими національно-патріотичними організаціями.

Ця спільнота стала найбільшою в Україні, об'єднавши анархістів різних течій із 20 міст та селищ України. Його лідерами стали науковий співробітник І. Рассоха, студенти Є. Соловйов і В. Радченко. Згодом представник цієї організації, колишній «афганець» В. Фідельман став ініціатором створення «Бойової анархо-революційної спілки» (БАРС), яка, втім, особливою активністю не відзначалася. Досить помітною була харківська анархістська газета «Набат», її тираж коливався від трьох до п'яти тисяч примірників. Резонансною подією стала участь харківських анархістів у першотравневій ході 1990 р., у якій взяло участь близько 200 осіб під чорними та чорночервоними прапорами.

Незважаючи на це, уже з осені 1990 р. в українському анархістському русі стрімко прогресують кризові явища. Через матеріально-технічні труднощі припиняється видання газет «Набат», «Предтеча», «Справа праці», «Махновець». Відсутність реальних дій спричинила стрімкий вплив активістів, а лідери анархістських організацій, забувши «помилки юності», намагаються провадити легальну по-

літичну діяльність. Наслідком загальної кризи руху анархістів стали суттєве послаблення й подальше зникнення регіональних анархістських груп. На другий з'їзд КАУ в грудні 1990 р., що відбувся в м. Києві, прибули лише делегації з м. Запоріжжя та Харкова.

Деякий час ще функціонувала запорізька «Конфедерація незалежних профспілок» на чолі з А. Григоряном, яка об'єднувала у своїх лавах кілька сотень осіб і видавала газету «Чорна субота». Проте вороже ставлення до неї з боку анархо-комуністів та синдикалістів, постійні звинувачення в «капіталістичних ухилах» призвели до розпаду цієї організації.

У м. Києві анархістські групи перетворилися на невеличкі субкультурні спільноти, що відійшли від ідей класичного анархізму і проводили епатажні театралізовані вуличні акції. Прикладом цього стала діяльність молодих анархістів О. Новікова та Ю. Доукіна, які спочатку створили «Комітет українських анархо-націоналістів», а потім – «ультрарадикальний» «Фронт анархо-революційного авангарду» (ФАРА), згодом проголосивши його анархічною фракцією «Ліворадикального об'єднання молоді». Від імені цих віртуальних організацій вони оголошували маніфести, у яких повідомляли про «початок усесвітньої анархічної революції» або вимагали покарання для Президента США Дж. Буша.

Наприкінці 1990 р. функціонувала «Житомирська анархічна спілка» (ЖАС), що видавала інформаційний бюлетень «Нестор». Проте через певний час зникла й ця анархістська ініціатива.

У цей самий період дніпропетровські анархісти зосередили свою діяльність на поширенні пропагандистської літератури серед робітників місцевих підприємств. Деякі анархо-активісти тяжіли до співпраці з представниками троцькістських організацій, тому паралельно розповсюджували пресу різноманітних троцькістських тенденцій і твори Л. Троцького. Згодом дніпропетровськими анархо-троцькістами на чолі з Л. Ільдеркіним було утворено незалежну профспілку «Інтернаціональну робітничу асоціацію» (ІРА), яка поєднувала групи активістів із декількох міст Російської Федерації й України. Проте на межі 1990–1991 рр. діяльність цієї анархістської ініціативи також припинилася.

У м. Черкасах «Анархічна спілка молоді», провівши декілька незначних пропагандистських акцій, що стали причиною сутичок із місцевими правими радикалами, так само розпалася.

У травні й вересні 1992 р. в м. Житомирі відбулося два з'їзди КАУ з невеликою кількістю делегатів, після чого організація остаточно зникла. На початку 1992 р. карликові анархістські групи ще функціонували в м. Харкові, Запоріжжі, Донецьку, Миколаєві, Севастополі та в деяких інших містах і селищах переважно

Східної України.

Приблизно в цей самий час у м. Дніпропетровську відбулася конференція, що проголосила створення «Федерації революційних анархістів» (ФРАН), проте ця організація так і не змогла вийти за вузькі межі віртуальної реальності.

Тож на початку 1993 р. анархістський рух майже повністю зник з української політичної авансцени. Організовані анархістські групи припинили своє існування, перетворившись на маргінальні інтелектуальні «гуртки за інтересами», які епізодично контактували між собою. Актив анархістських організацій розчинився в близькосторідних ліворадикальних спільнотах або частково ввійшов до молодіжних секцій респектабельних політичних сил. Деяке пожвавлення діяльності анархістів спостерігалось в Донецьку, де протягом 1993–94 рр. функціонувала «Федерація анархістів Донбасу» (ФАД). Її активісти спрямовували свою діяльність на агітацію серед робітників великих промислових підприємств і створення незалежних профспілок.

В ідеологічному сенсі анархізм є філософсько-політичною доктриною, що поєднує концепції, теорії та погляди, які відстоюють необхідність досягнення абсолютної свободи через знищення будь-яких форм утиску й експлуатації людини людиною. Відповідно до бачень анархістів, суспільні відносини мають будуватися виключно на принципах добровільної самоорганізації, особистій зацікавленості в результатах своєї діяльності та вільній згоді кожної людини. З огляду на це, будь-які форми влади є інструментом утиску й насильства, а тому підлягають знищенню. Ідеологічні засади сучасного анархізму сформульовано в працях П. Прудона, М. Бакуніна, П. Кропоткіна, М. Штірнера та ін.

В Україні анархістський рух представлений низкою неструктурованих, організаційно нестійких і слабо пов'язаних між собою ідейних течій. Так, серед них виокремлюються анархо-комуністичний, анархо-синдикалістський та анархо-індивідуалістичний напрями. Специфічними ідейними формами анархізму в Україні є т. зв. субкультурний анархізм та націонал-анархізм.

Згадувана вище «Федерація анархістів Донбасу» позиціонувала себе як філія російської «Конфедерації анархо-синдикалістів». Згодом унаслідок декількох розколів ця спільнота перетворилася на «Революційну конфедерацію анархо-синдикалістів ім. Н. І. Махна». Як впливає із самої назви цього об'єднання, його активісти орієнтуються на анархо-синдикалістські ідеї П. Прудона, М. Бакуніна, П. Кропоткіна. Суспільні перетворення, згідно з баченнями представників цієї течії, можливо здійснити революційним шляхом через самоорганізацію робітників у профспілкових синдикатах із метою захоплення засобів виробни-

цтва й організації повсякденної боротьби за поліпшення умов своєї праці. На думку представників цієї анархістської течії, синдикати мають будуватися на принципах колективізму, тобто всі представники синдикату мають рівні права й можливості при ухваленні рішень, що стосуються його діяльності. Будь-які форми співпраці з владними та політичними інститутами, підприємницькими структурами відкидаються, оскільки робітники мають самостійно вирішувати питання власної життєдіяльності, не підкоряючись законам, що утискають їхні права і свободи [2].

У суспільному житті наведені вище настанови представники РКАС намагалися втілити через участь у діяльності шахтарських страйкових комітетів із метою їх перетворення на революційні організації. Однак стати впливовим суспільним рухом в Україні Конфедерація не змогла й зараз існує як невеликий інтелектуальний гурток.

На анархо-синдикалістських позиціях також перебувають профспілка «Захист праці», студентська профспілка «Пряма дія», об'єднання «Автономна спілка трудящих» та ін. У своїх програмних документах вони проголошують себе анархістськими організаціями, що спрямовують свою діяльність проти інституту влади, будь-якої експлуатації тагноблення. Кінцевим результатом своєї боротьби активісти цих спільнот бачать суспільство «без капіталізму з його найманим рабством, бідністю, поділом людей на класи і без держави з її диктатурою меншості, монополією на прийняття суспільних рішень і насильством як інструментом влади». Анархістські профспілкові організації також відстоюють створення потужного студентського руху, виступають за солідарну підтримку визвольних та емансипативних рухів України й зарубіжжя.

Водночас деякі з перелічених анархо-синдикалістських організацій, такі як «Автономна спілка трудящих», прагнули довести оригінальність своєї ідейно-політичної концепції. Активісти АСТ відстоювали необхідність політичного відмежування анархістів від українських лівих та лівоцентристських партій. Вони критикували не лише ортодоксальні сталіністські організації, а й усіх, без винятку, продовжувачів більшовицької традиції, зокрема й давніх союзників українських анархістів – троцькістів. Натомість ідейні опоненти звинувачували АСТ в українському націоналізмі та русофобії через те, що низка членів організації у своїх публікаціях указували на Росію як головного винуватця війни на Донбасі й бажали їй поразки [1]. Своєю чергою, українські праворадикальні організації засуджували АСТ за анархістські погляди. Серед претензій, які висувалися на її адресу, зокрема, були звинувачення в «національному нігілізмі» й українофобії через заперечення права націй на самовизначення та невизнання прогресивної

ролі Української повстанської армії (УПА).

Інші анархістські течії – анархо-комуністи й анархо-індивідуалісти, сповідуючи ідеї М. Бакуніна, П. Кропоткіна, М. Штірнера та ін., існують лише у вигляді поодиноких андеграундних інтелектуалів та нечисленних гуртків. Основними напрямками їхньої діяльності є організація інтелектуальних дискусій щодо сутності анархізму в соціальних мережах і на форумах анархістських сайтів. Прикладами такої соціальної діяльності є журнали «Спільне», «Політична критика», «Простори», інтернет-видання «Нігіліст». Вони об'єднують молодих інтелектуалів, які здебільшого перебувають на лівацьких антикапіталістичних позиціях, відстоюючи ідеали рівності, свободи та братерства.

Найбільш активною в наш час анархістською групою такого спрямування є «Революційна дія». Її активісти проголошують себе прихильниками соціального анархізму й ілегалізму, відстоюють потребу «наближення соціальної революції як єдиного способу встановлення світового анархістського суспільства».

На противагу «ідеологічному» анархізму, представники якого намагаються послідовно дотримуватись ідей, викладених у класичних працях його теоретиків, «субкультурний» анархізм є наслідком зближення та взаємопливів анархістських груп з асоціальними молодіжними спільнотами. Таке зближення відбулося насамперед через спільність культурних орієнтирів (наприклад, захоплення творчістю панк-гуртів, які проголошували прихильність до ідей анархізму), бажання звільнитися від впливу низки соціальних інститутів (сім'ї, закладів освіти тощо) і створити коло спілкування за інтересами. Через це представники субкультури анархістів не приділяють значної уваги вивченню теорії анархізму та необхідності проведення відповідних ідеологічних дискусій. Для них засадничими є лише окремі положення анархізму стосовно досягнення принципу абсолютної свободи особистості, відкидання регулятивних функцій держави та її інститутів. Представником цієї течії є анархістська ініціатива «Тігра-Нігра», яка проголошувала гасло: «Жодна людина не є нелегальною».

Визнання переваги вуличного акціонізму над ідеологічним теоретизуванням стало поштовхом до подальшого розвитку молодіжного субкультурного руху. Зокрема, наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. унаслідок поширення в молодіжному середовищі західноєвропейських культурно-ідеологічних тенденцій, виникнення систематичних вуличних конфліктів та бійок з активістами праворадикальних угруповань в Україні оформилися субкультури «антифа» й «шарпів», або «червоних скінів», рух ЛГБТ-спільнот тощо, ідейними орієнтирами для яких стали анархічні принципи існування. Зокрема, пред-

ставниками «антифа» й «шарпів» націоналізм визнається наслідками етатистського мислення, тобто розуміння гіпертрофованої ролі держави в суспільному житті, необхідності регуляції суспільних відносин за допомогою різних форм примусу й утиску людини, що суперечить світоглядним принципам анархізму. Представники ЛГБТ-спільнот свою прихильність до анархістських ідей обґрунтовують потребою досягнення сексуальної свободи, рівноправ'я сексуальних меншин і подолання різноманітних виявів дискримінації за гендерною ознакою.

Анархо-націоналізм, або «правий анархізм», представлений в Україні політичною партією «Союз анархістів України» В. Чорного. Наголошуючи на своїй вірності засадничим принципам анархізму [див. 4], представники цього об'єднання відстоюють необхідність розвитку «лібертарних національних тенденцій», оскільки, на їхнє переконання, «анархіст не може взятися нізвідки, бути людиною без роду, без племені».

Висновки. Отже, анархістський рух в Україні є доволі слабо розвиненим. Схильність його активістів до надмірного теоретизування, нестійкості соціальної бази, неформованість принципів стратегії діяльності в сучасних політичних умовах, відсутність елементарного плану дій на найближчі роки об'єктивно спричинили послаблення потенціалу анархістських спільнот. Ідейне банкрутство сучасних анархістів фактично виявилось у відсутності розуміння про те, яким чином і що саме потрібно робити для втілення в життя своїх ідеалів.

Інтелектуальні лідери сучасного анархізму переважно посідали позицію стороннього спостерігача та незацікавленого критика, не ставлячи собі за мету провадження масової організації й агітаційно-пропагандистської роботи з населенням. Рафінований інтелектуалізм, бажання замкнутися у вузькому колі прихильників, тяжіння до осягнення теорії анархізму й до самоосвіти, прагнення згорнути будь-яку громадську активність стали причинами сектантського маргінального існування анархістських спільнот.

Свою роль у занепаді анархістського руху відіграла і його виняткова ідеологічна розпорошеність. Ідеологія анархізму в сучасних інтерпретаціях коливалася в діапазоні від суперечливих версій анархо-синдикалізму, анархо-комунізму, революційного й толстовського анархізму до екзотичних концепцій анархо-троцькізму, анархо-біокосмізму, анархо-капіталізму, анархо-націоналізму, анархо-фашизму, анархо-сатанізму та ін. Це зумовлювало постійне виникнення суперечностей і конфліктів, які призводили до взаємних звинувачень в ідейній «незрілості», «переродженні» або «зраді ідеалів», та спричинювало розколи, відплив активу та прискорену деградацію

анархістських спільнот.

Існування значної кількості анархістських тенденцій в Україні свідчить насамперед не про «живучість» цієї ідеологічної доктрини загалом, а про відносну популярність у молодіжному середовищі лібертарних ідей, що поєднують окремі світоглядні принципи анархізму, контркультурні продукти й ідеї низки західноєвропейських ліворадикальних філософів. Це, своєю чергою, зумовлює своєрідну «мутацію» анархістської ідеологічної платформи що виявляється в появі та короткочасній діяльності різноманітних субкультурних молодіжних спільнот.

Перспективами подальших досліджень є розкриття особливостей функціонування лівонаціоналістичних молодіжних об'єднань в Україні.

Список використаних джерел

1. Георгієв Ю. (2014). «Олігархічний переворот»: як ліві оцінюють події в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Георгієв. — Режим доступу: <https://rusplt.ru/policy/oligarhicheskiy-perevorot-kak-levyie-otsnivayut-sobyitiya-na-ukraine-10668.html>.
2. Дубовик О. Новачкам. Напрями анархізму [Електронний ресурс] / О. Дубовик // Офіційний сайт Революційної конфедерації анархо-синдикалістів імені М. І. Махна. — Режим доступу: <http://rkas.org.ua/forum/viewtopic.php?f=15&t=209>.
3. Дубовик О. (1995). Нарис історії анархічного руху на Україні (1987–1994) / О. Дубовик, О. Скрозийський. // Нове Світло. № 33. - С. 4.
4. Програма політичної партії «Союз анархістів України» (САУ) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт політичної партії «Союз анархістів України». — Режим доступу: <http://www.s-a-u.org/documents/program.html>.
5. Стрелковський В. (1990). Про сучасний анархізм в СРСР / В. Стрелковський. // Шлях до свободи. № 2. - С. 3.
6. Шевченко С. (1995). Що в нас не ладнається у КАС? Або справжні причини кризи в анархічному русі. / С. Шевченко. // КАС-контакт. № 26. - С. 2.

References

1. Heorhiiev Yu. (2014). «Oliharkhichniy perevorot»: yak livi otsiniuiut podii v Ukraini [Elektronnyi resurs] / Yu. Heorhiiev. — Rezhym dostupu: <https://rusplt.ru/policy/oligarhicheskiy-perevorot-kak-levyie-otsnivayut-sobyitiya-na-ukraine-10668.html>.
2. Dubovyk O. Novachkam. Napriamy anarkhizmu [Elektronnyi resurs] / O. Dubovyk // Ofitsiyniy sait Revoliutsiynoi konfederatsii anarkho-syndykalistiv imeni M. I. Makhna. — Rezhym dostupu: <http://rkas.org.ua/forum/viewtopic.php?f=15&t=209>.
3. Dubovyk O. (1995). Narys istorii anarkhichnoho rukhu na Ukraini (1987–1994) / O. Dubovyk, O. Skrozytskyi. // Nove Svitlo. № 33. - S. 4.
4. Prohrama politychnoi partii «Soiuz anarkhivistiv Ukrainy» (SAU) [Elektronnyi resurs] // Ofitsiyniy sait politychnoi partii «Soiuz anarkhivistiv Ukrainy». — Rezhym dostupu: <http://www.s-a-u.org/documents/>

program.html.

5. Strielkovskiy V. (1990). Pro suchasnyi anarkhizm v SRSR / V. Strielkovskiy. // Shliakh do svobody. № 2. - S. 3.

6. Shevchenko S. (1995). Shcho v nas ne ladnaetsia u KAS? Abo spravzhni prychny kryzy v anarkhiichnomu rusi. / S. Shevchenko. // KAS-kontakt. № 26. - S. 2.

.....